

חשוון תשפ"א, אוקטובר 2020

מתווה ללמידה והערכה בית ספרית – תחום דעת אזרחות

"שגרת הקורונה" מציבה בפנינו אתגרים רבים ויחד עם זאת, פותחת חלון הזדמנויות באמצעות השימוש בלמידה מעורבת על מנת לקדם תהליכי הוראה- למידה- הערכה המפתחים מיומנויות וכישורים הנדרשים ללומד במאה ה- 21 ובכללם: לומד עצמאי, למידה שיתופית ואוריינות דיגיטלית תוך חיזוק מיומנויות נוספות: חשיבה ביקורתית, גמישות מחשבתית, יצירתיות, מודעות עצמית, רגישות חברתית ומעורבות אזרחית.

מסמך זה מציג מגוון הצעות לניהול הלמידה וההערכה בתחום דעת אזרחות לבתי הספר אשר בחרים בהיבחנות פנימית לשנת תשפ"א.

האפשרויות השונות המוצגות כאן מהוות חלופה לבחינת הבגרות החיצונית ומהוות 80% מהציון הבית ספרי, הן כוללות מגוון אירועי הערכה ומבוססות על המיקוד שפורסם לשנה"ל תשפ"א.

בחלופת הערכה – מטלת הביצוע לא חל שינוי והיא מהווה 20% מהציון הבית ספרי.

חשוב כי כל בית ספר יבנה לעצמו תכנית עבודה יגדיר את הצרכים והאתגרים הייחודיים.

במידה ויש בתי ספר המעוניינים להציע דגם בית ספרי ייחודי, רכזי המקצוע מתבקשים להגישו לאישור המשרד (מפקח כולל ומפמ"ר תחום דעת).

בכל תמהיל של מתווה למידה והערכה שבית הספר יבחר, עליו להתייחס לידע מיומנויות וערכים:

1. **ידע** - בהתאם לכלי העזר שפורסם לשנת תשפ"א.
2. **מיומנויות** - בהתאם למסמך "מיומנויות דמות הבוגר", הכולל:
א. מיומנויות קוגניטיביות: אוריינות שפתית, חשיבה ביקורתית, חשיבה יצירתית, אוריינות דיגיטלית, אוריינות מידע.
ב. מיומנויות תוך אישיות ובין אישיות: מודעות עצמית, הכוונה עצמית, מודעות חברתית, התנהלות חברתית ואוריינות גלובלית.
3. **ערכים** - בהתאם לתכנית הלימודים באזרחות המדגישה את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

כאשר אנו באים לבחור אירועי הערכה שונים, רצוי לקחת בחשבון מספר עקרונות מנחים בבחירת החלופות:

1. **הלימה** בין יעדי תכנית הלימודים לבין יעדי ההוראה ויעדי ההערכה.
2. **גיוון בחלופות** - מגוון חלופות הערכה במהלך השנה (בחנים, מבחנים בכתב, כתיבת נייר עמדה, הצגה בעל פה, בחינה עם חומר פתוח, משימת חקר, וכו') מאפשרים לתלמידים לתרגל וליישם מגוון מיומנויות ולהציג חוזקות שונות. מומלץ לשים דגש על המיומנויות לומד עצמאי, למידה שיתופית ואוריינות דיגיטלית שהלמידה המקוונת והלמידה מרחוק מאפשרות לנו לבסס.

3. בחירה - מומלץ לאפשר לתלמידים בחירה בין אפשרויות שונות באופן המרחיב את האוטונומיה של הלומדים. יש לקחת בחשבון שאמצעי קצה ואמצעים טכנולוגיים הם מבורכים וכדאי לעשות בהם שימוש בהערכות השונות, אבל לזכור שיש תלמידים שאמצעים אלו אינם נגישים להם.
4. מעורבות התלמיד בתהליך ההערכה - מוצע לאפשר הערכה עצמית רפלקטיבית של התלמיד את עבודתו וכן הערכת עמיתים כחלק אינטגרלי מתהליך העבודה.
5. רלוונטיות - הצעות המזמנות חיבור בין הידע הנלמד ובין עולמו של התלמיד באופן היוצר משמעות ללמידה, לידע ולערכים.
6. משוב מקדם - מומלץ לספק לתלמידים משוב מתמשך על עבודתם, בסמוך למועד ההערכה, המתמקד בהיבטים חיוביים בביצועיו של התלמיד ומאיר היבטים אחדים לשיפור.

להלן מגוון הצעות לאירועי הערכה:

הצעות אלו הן בנוסף למאגר שאלות הבגרות וכן לאפשרות לבחון על פי מבנה הבגרות הרגיל. ניתן לשלב בין ההצעות השונות בהתאם לשיקול הדעת של המורה כחלק מההיערכות, יש להכין טבלת אקסל מסודרת של כל תלמידי הכיתה הלומדים את המקצוע, לפי סמל שאלון, ובו פירוט המבחנים, המשימות והמחווים על פיהם יינתן הציון וכן את פירוט ציוני התלמידים.

אפשרות א' - תלקיט

התלקיט יהיה מורכב מאירועי הערכה מסוגים שונים ובהיקפים שונים – משקלו של כל פריט ומספר הרכיבים בתלקיט הם על פי שיקול דעתו של המורה ובהתאמה להיקף הלמידה והיקפה של משימת הערכה.

בבחירת מסלול זה יש לפעול על פי ההנחיות הבאות:

- התלקיט יהיה מורכב מ- 4 אירועי הערכה מסוגים שונים.
- על סך אירועי הערכה לכלול את נושאי הליבה בתוכנית הלימודים:
  1. מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית
  2. עקרונות המשטר הדמוקרטי
  3. המשטר בישראל
  4. אתגר החיים המשותפים
- על המורה להכין מחוון המתייחס לכלל רכיבי התלקיט.

מבנה תלקיט לדוגמה:

אירועי הערכה הינם מדורגים מבחינת הידע, המיומנויות והיקף החומר בהתאם להתקדמות הלמידה.

סוג המשימה	המשימות הנדרשות	תיאור מרכיבי המשימה
הערכה ראשונה - ידע ויישום	1. ניתוח אירועים חדשותיים	על התלמיד לבחור שלושה מקורות חדשותיים, להציג שלושה מושגים שונים באזרחות ולקשרם לאירועים חדשותיים
	2. <u>מטלות מקוונות</u>	על התלמיד לענות על ארבע מטלות מקוונות, כאשר כל מטלה עוסקת בנושא אחר מחומר הלימוד
הערכה שניה - עיסוק בסוגיות שבמחלוקת - כתיבה טיעונית	1. כתיבה טיעונית בסוגיה אקטואלית	על התלמיד לבחור סוגיה שבמחלוקת. להציג ולכתוב את עמדתו המנומקת בסוגיה זו תוך שימוש במושג מתחום האזרחות
	2. סוגיות במחלוקת- השוואה בין עמדות מנוגדות בסוגיה שעל סדר היום הציבורי באמצעות טקסט חזותי (קריקטורה/תמונה מול טקסט מילולי)	על התלמיד להציג הסוגיה שבמחלוקת ואת העמדות השונות (יש הטוענים ש..). העולות מתוך המקורות השונים
הערכה שלישית - המשלבת ביטויים מגוונים ויצירתיים	על התלמיד לבחור משימה אחת מבין האפשרויות המוצעות:	בכל אחת מהאפשרויות על התלמיד לבחור סוגיה אזרחית ולגביה: - להציג את המושגים האזרחיים הרלוונטיים - להביע עמדה או התייחסות אישית לסוגיה - לנמק את הבחירה בסוגיה זו ואת הבחירה בתוצר
	1. קליפ /סרטון	קליפ/סרטון קצר הממחיש סוגיה/נושא אזרחי
	2. גלריית תמונות	התלמיד יצלם שלוש תמונות שונות המשקפות סוגיה אזרחית
	3. משחק אינטראקטיבי	יצירת משחק הממחיש את הסוגיה האזרחית
אירוע סיום-	כל קבוצה תבחר משימה אחת מבין האפשרויות המוצעות:	

משימה קבוצתית	1. דיבייט	עריכת דיבייט בסוגיה אקטואלית, תוך שימוש בטיעונים מעולם האזרחות
	2. תלמידים לומדים ומלמדים	לימוד קבוצתי של נושא שטרם נלמד בכיתה והעברתו לשאר התלמידים
	3. משפט מבוים	הצגת סוגיה אזרחית באמצעות משפט שבו מביאים הצדדים טענות שונים מתחום האזרחות ולבסוף קבלת
	4. נייר עמדה	כתיבת נייר עמדה בסוגיה אזרחית תוך שימוש לפחות בשני מקורות, הצגת הטענות השונים וכתובה מנומקת של עמדה אישית של כל אחד מחברי הקבוצה
	5. פרויקט חברתי-קבוצתי-שילוב של מעורבות חברתית עם לימודי האזרחות	התלמידים יבצעו פרויקט קהילתי בעקבות לימוד סוגיה אזרחית. בהצגת העבודה יש להציג את הסוגיה, להסביר את הבחירה בפרויקט ואת הקשר בין הפרויקט לנלמד, ולכתוב רפלקציה על התהליך

הנחיות כלליות לכתיבת מחוון:

לכל מטלה יש להציג מחוון מסודר.

כל מחוון צריך לכלול ניקוד לידע וניקוד למיומנויות.

מחוון טוב הוא מחוון הבנוי עפ"י רמות ביצוע:

רמת הביצוע הגבוהה צריכה לכלול את כל מה שמצופה מהתלמיד באותו חלק. לדוגמה בחלק של סקירת הספרות: אם נדרש מהתלמיד שימוש בשני מקורות לפחות ומיזוג טקסטים ובנוסף המקורות צריכים להיות מסוגים שונים – כל אלו צריכים לבוא לידי ביטוי בניקוד.

רמות הביצוע הנמוכות יותר יינתנו על ביצוע של חלק מהנדרש מהתלמיד ברמה הגבוהה.

על המורה לפרט בכל חלק את הנדרש מהתלמיד.

להלן דוגמה למחוון עבור מטלת סוגיות במחלוקת - השוואה בין עמדות מנוגדות בסוגיה שעל סדר היום הציבורי באמצעות טקסט חזותי (קריקטורה/תמונה) מול טקסט מילולי:

רמת ביצוע גבוהה	רמת ביצוע בינונית	רמת ביצוע נמוכה	החלק במטלה
12%-15%	6%-11%	0%-5%	תיאור הסוגיה האזרחית – 15%
35% - 40%	25% - 34%	0% - 24%	טיעון בעד – 40% 1. טענת הכותב/ המאייר 2. ציין - המושג באזרחות

			3. הצג - הגדרת המושג 4. הסבר כיצד המושג בא לידי ביטוי בטענת הכותב/ המאייר במקור
35% - 40%	25% - 34%	0% - 24%	טעון בעד - 40% 1. טענת הכותב/ המאייר 2. ציין - המושג באזרחות 3. הצג - הגדרת המושג 4. הסבר כיצד המושג בא לידי ביטוי בטענת הכותב/ המאייר במקור
4%-5%	2%-3%	0%-1%	מבט על - 5% מועד ההגשה אופן הגשת המטלה (ניתן להוסיף: עבודת צוות ויצירתיות - כאשר יש רלוונטיות למטלה)

אפשרות ב: מבחנים מסוגים שונים

מורה המעוניין להעריך את תלמידיו בדרך של מבחן, יכול להתאים את ההוראה והלמידה בשנה זו להערכה על ידי מבחנים מסוגים שונים ובסביבות שונות ומגוונות, בהיקפים משתנים.

בבחירת מסלול זה יש לפעול על פי ההנחיות הבאות:

לקיים לפחות 5 אירועי הערכה כולל מבחן מסכם במתכונת בחינת הבגרות או בהיקף רחב על פי שיקול דעת המורה. על אירועי ההערכה להכיל את החומר הנדרש על פי כלי העזר ובהתייחס לנושאי הליבה על פי תכנית הלימודים:

1. מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית
2. עקרונות המשטר הדמוקרטי
3. המשטר בישראל
4. אתגר החיים המשותפים

בבחירת אפשרות של הערכה בדגם מבחנים, כדאי לקחת בחשבון גם את השיקולים הבאים:

- המרחב הפיזי שבו יתקיים המבחן- בית או כיתה בבית הספר
- צורת ההיבחנות- בעל פה או בכתב.
- משך ההיבחנות- מוגבל בזמן או ללא הגבלת זמן.
- חומרי עזר- חומר פתוח או ללא חומרי עזר.
- הנבחנים- אישי או שיתופי.

כל אחת מהבחירות משפיעה על סוג השאלות ורמת סדר החשיבה הנדרשת במבחן.

על המורה להכין מבעוד מועד מחוונים לכלל המבחנים.

דוגמאות:

1. שאלה המאפשרת שימוש בחומרי עזר וניתנת לביצוע מרחוק

לו נבחרת להיות ראש ממשלת ישראל, היו עומדות בפניך סוגיות רבות. מבין הנושאים הבאים, מה לדעתך הנושא החשוב ביותר לקדם בחברה הישראלית היום:

א. מעמד המיעוטים במדינת ישראל ב. שיטת הבחירות בישראל ג. חובות וזכויות האדם בישראל
ד. היחסים בין רשויות השלטון

- הצג בקצרה את הנושא שבחרת.
- הסבר מדוע נושא זה הוא החשוב ביותר לדעתך.
- ציין ויכוח אחד הקיים סביב הנושא והצג טיעון אחד לכל אחד מהצדדים (אפשר להנחות את התלמידים לחפש מקורות במרשתת המייצגים את העמדות השונות ולנתחן).
- הבע את עמדתך ונמק אותה. בנימוקך יש להשתמש בשני מושגים לפחות מתחום האזרחות.

2. מבחן שיתופי היכול להתקיים מרחוק הדורש הבעה בעל פה ושיח קבוצתי:

המורה יחלק את הכיתה לקבוצות של 4 – 5 תלמידים. כל קבוצה תוזמן למפגש בחינה מקוון בה יעלה המורה סוגיה אקטואלית באמצעות: כותרת, כתבה, תמונה, סרטון או טקסט. כל תלמיד בתורו, יענה על שאלה אחרת בסוגיה לפי כללי מקצוע האזרחות (ציין, הצג והסבר). יביע את עמדתו בסוגיה ובנוסף יידרש להתייחס לסוגיה שהוצגה לתלמיד אחר בקבוצה ולהביע את עמדתו תוך שימוש במושגים מתחום האזרחות.

מתווה ללמידה והערכה בית ספרית- מבחן מפמ"ר הגבר אזרחות

מבחן מפמ"ר כחלק מיחידות ההגבר באזרחות הינו בנושא "מדיניות הרווחה". המתווה לבגרות הפנימית שמחליף מבחן זה צריך לכלול את כל חומר הלימוד על פי המיקוד שנשלח אל מורי ההגבר בתחילת שנה.

יחידת "מדיניות הרווחה" מהווה 35% מהציון בהרחבה של אזרחות. על הציון להיות מורכב מלפחות ארבעה אירועי הערכה המקיפים את כל נושאי הלימוד על פי המיקוד לשנת תשפ"א המתבססים על הספר "אתגר הרווחה במדינה הדמוקרטית".

להלן מגוון הצעות לאירועי הערכה:

הצעות אלו הן בנוסף למאגר שאלות הבגרות וכן לאפשרות לבחון על פי מבנה הבגרות הרגיל. ניתן לשלב בין ההצעות השונות בהתאם לשיקול הדעת של המורה. כחלק מההיערכות, יש להכין טבלת אקסל מסודרת של כל תלמידי הכיתה הלומדים את המקצוע, לפי סמל שאלון, ובו פירוט המבחנים והמשימות והמחווים על פיהם ינתן הציון, ואת פירוט ציוני התלמידים.

אפשרות א': תלקיט

התלקיט יהיה מורכב מאירועי הערכה מסוגים שונים ובהיקפים שונים – משקלו של כל פריט ומספר הרכיבים בתלקיט הם על פי שיקול דעתו של המורה ובהתאמה להיקף הלמידה והיקפה של משימת הערכה.

על המורה להכין מחוון המתייחס לכלל רכיבי התלקיט.

סוג המשימה	המשימות הנדרשות	תיאור מרכיבי המשימה
שלב א'- ידע	מטלות מקוונות	על התלמיד לענות על 4 מטלות מקוונות. על כל מטלה להתייחס לנושא אחר מחומר הלימוד
שלב ב'- ידע ויישום כתיבה טיעונית בסוגיות אזרחיות כלכליות שבמחלוקת.	א. כתיבת נייר עמדה בסוגייה אזרחית כלכלית	כתיבת נייר עמדה בסוגיה אזרחית- כלכלית תוך שימוש בלפחות שני מקורות, הצגת הטענות השונים וכתיבה מנומקת של עמדה אישית, תוך שימוש במושגים מחומר הלימוד.
	ב. פרזנטציה אישית על נושא כלכלי – אזרחי שבמחלוקת	התלמיד יבחר נושא במחלוקת מחומר הלימוד ויכין פרזנטציה תוך הצגת העמדות השונות בסוגיה ושימוש במושגים מחומר הלימוד. לסיכום, התלמיד יציג את עמדתו.
שלב ג' שלב קבוצתי	על הקבוצה לבחור אחת מהמשימות הבאות:	

<p>על הקבוצה לבחור נושא כלכלי אקטואלי ולכתוב עליו מאמר עיתונאי או להכין כתבה עיתונאית באמצעות סרטון תוך שימוש במושגים מחומר הלימוד</p>	<p>א. כתיבת מאמר עיתונאי בסוגיה כלכלית אקטואלית</p>	<p>משימה מסכמת – יישום ידע באופן יצירתי</p>
<p>על הקבוצה לחפש טקסט וכן גרף/תרשים/קריקטורה שיש ביניהם קשר. יש לחבר שאלה אחת על הטקסט ושאלה אחת המקשרת בין הטקסט לתרשים/גרף/קריקטורה ולצרף מחוון תשובות תוך שימוש במושגים מחומר הלימוד</p>	<p>ב. כתיבת שאלת בגרות המשלבת טקסט וגרף\ תרשים/ קריקטורה ומחוון תשובות</p>	<p>כל המשימות בקבוצות של עד 5 תלמידים יוצא דופן הדיבייט שיש לעשות בקבוצה של 6 תלמידים</p>
<p>התלמידים יערכו דיבייט על פי הכללים המקובלים בסוגיה כלכלית מחומר הלימוד תוך שימוש במושגי חומר הלימוד.</p>	<p>ג. דיבייט</p>	

אפשרות ב: מבחנים מסוגים שונים

מורה המעוניין להעריך את תלמידיו בדרך של מבחן, יכול להתאים את ההוראה והלמידה בשנה זו להערכה על ידי מבחנים מסוגים שונים ובסביבות שונות ומגוונות, בהיקפים משתנים.

בבחירת מסלול זה יש לפעול על פי ההנחיות הבאות:

לקיים לפחות 4 אירועי הערכה כולל מבחן מסכם במתכונת בחינת הבגרות או בהיקף רחב על פי שיקול דעת המורה. על אירועי ההערכה להכיל את החומר הנדרש על פי כלי העזר.

בבחירת אפשרות של הערכה בדגם מבחנים, כדאי לקחת בחשבון את השיקולים הבאים:

- המרחב הפיזי שבו יתקיים המבחן- בית או כיתה בבית הספר
- צורת ההיבחנות- בעל פה או בכתב.
- משך ההיבחנות- מוגבל בזמן או ללא הגבלת זמן.
- חומרי עזר- חומר פתוח או ללא חומרי עזר.
- הנבחנים- אישי או שיתופי.

כל אחת מהבחירות משפיעה על סוג השאלות ורמת סדר החשיבה הנדרשת במבחן.

על המורה להכין מבעוד מועד מחוונים לכלל המבחנים.

בשמי ובשם כל צוות ההדרכה,

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفقيش على تعليم المدنيات

**מאחלת כי האתגר יהפוך לקרש קפיצה להתחדשות וליצירתיות על מנת להעמיק את חווית לימודי
האזרחות.**

מוזמנים לפנות להתייעצות ולשאלות.

בהצלחה והמשך עשייה ברוכה,

עינת אוחיון

מפמ"ר אזרחות